

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Utsikt över delar av rikkärret i norra delen av Natura 2000-området.

Foto: © Lisa Johansson

Beverandeplan för Natura 2000-området Södra Freberga-Jerusalemsviken SE0230386

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller i Natura 2000-områden.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap 27-29§§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada.

Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

	Sida
Området Södra Freberga-Jerusalemsviken.....	5
6270 - *Silikatgräsmarker.....	11
6410 - Fuktängar	11
7230 - Rikkärr	12
1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, Vertigo geyeri.....	14
1014 - Smalgrynsnäcka, Vertigo angustior	15
Dokumentation	17

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230386 Södra Freberga-Jerusalemsviken

Kommun: Motala

Områdets totala areal: 13,2 hektar (Regeringsgodkänd areal: 11,4 hektar)

Markägareförhållande: Kommunalt

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2016-12-19

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 2004-04

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005-01,

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011-03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

6270 - *Silikatgräsmarker

6410 - Fuktängar

7230 - Rikkärr

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

1014 - Smalgrynsnäcka, *Vertigo angustior*

*) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete.

I bevarandeplanen föreslås en utökning utav området som följer områdets naturliga avgränsning bättre samt inkluderar ytterligare en rikkärrsyta. Länsstyrelsen kommer att föreslå förändringarna vid nästa möjliga tillfälle.

Området Södra Freberga-Jerusalemsviken

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som förekommer i området.

Prioriterade bevarandevärden:

Inom Natura 2000-området prioriteras naturtypen öppna och hävdade rikkärr (7230) samt Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka samt smalgrynsnäcka. Naturvärden som främst ska bevaras och utvecklas i området är en naturlig hydrologi utan betydande negativ påverkan, öppna och hävdade rikkärrsytor samt inslag av främst sälj eller ask.

Motivering:

Den norra delen Natura 2000-området är kalkpåverkat och trots anläggning av väg och järnväg återfinns flera fina rikkärrsytor inom området. Som helhet hyser området en stor artrikedom bland annat med den kalkpåverkade och hävdgynnade floran och faunan. Inom området har även den relativt ovanliga streckdyngbaggen noterats.

Prioriterade åtgärder:

Fortsatt hävd av området genom bete eller alternativt slätter samt röjning av igenväxning.

Mindre ytor som idag inte hävdas behöver åter komma i hävd.

Beskrivning av området

Södra Freberga-Jerusalemsviken ligger strax söder om Motala stad, mellan Vättern och riksväg 50. Området består till stor del av en flack betesmark som till större delen var brukad som åker under 1800-talet. Endast ett av rikkärren utmed järnvägen var inte åker då. Även i andra delar har nu en naturlig flora etablerat sig och ytterligare ett rikkärr har tillkommit. I sydvästra och mellersta delen har en artrik flora på torr-frisk mark etablerat sig. Den ena av dessa artrika ytor övergår i en liten fuktäng innan det övergår till en alsumpskog och en delvis igenväxt fuktäng mot norr. Sumpskogen är mycket blöt och ett fåtal äldre alar har tydliga socklar.

Rikkärret återfinns i en sydvästslutning men delas numera på mitten utav järnvägen. Rikkärrsytorerna har trots detta behållit sina naturvärden med flera karaktärsarter som axag, kärrsälting och orkidéer, till exempel kärrknipprot. Bland de fuktiga tuvorna trivs också flera grynsnäckor bland annat Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka (nära hotad, NT) och smalgrynsnäcka. I de torra-friska, artrika partierna växer hävdgynnade arter som brudbröd, darrgräs, knägräs, rödkämpar, stagg, ängsvädd och svinrot. I fuktigare delar växer hirsstarr och smörbollor. I området har även den tidigare hotade streckdyngbaggen noterats.

Bortsett från sumpskogen är betesmarken överlag öppen med enstaka ädellövträd, som ek, alm, ask och lönn. Andra exempel på träd- och buskar är al, hägg, rönn, vildapel, hagtorn, nyponrosor, en och slån.

Vad kan påverka området negativt

Art- eller naturtypsspecifika påverkansfaktorer preciseras under respektive naturtyp.

Gemensamma påverkansfaktorer för alla hävdberoende naturtyper (7230, 6270 och 6410):

-Exploatering i eller i anslutning till området.

-Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete eller slåtter leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade och ljuskrävande floran och faunan.

-Överbete, alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt eftersom växter har svårt att komma upp i blom och ge nektar och pollen åt insekter. Växterna får även svårt att fröa av sig. Frånvaro av busksnår har en negativ inverkan på vissa blommande växter, unga träd och insekter. Snåren fungerar som refuger, viloplatsar eller som skydd från betande djur.

-Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar naturtypen negativt.

-Kalkning och insådd av främmande arter skulle påverka floran negativt.

-Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.

-Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt. Även tillskottsutfodring och vinterbete av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.

-Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

-Kväveläckage från angränsande marker påverkar floran negativt.

-Fragmentering och isolering som uppkommer om liknande biotoper försvinner i det omgivande skogs- och jordbrukslandskapet försvårar spridning, genutbyte och återkolonisation mellan gräsmarker. Plantering av skog kan dessutom skapa spridningsbarriärer.

-Skogsbruk i eller i anslutning till objektet: avverkningar annat än i naturvårdssyfte, markberedning och plantering. Virkestransporter eller körning med andra tyngre fordon kan skada för naturtypen viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi.

Gemensamma påverkansfaktorer för rikkärr, kalkkärrsgrynsnäcken och smalgrynsnäcken:

-Befintliga och nya ingrepp i form av dikning och andra markavvattnande åtgärder liksom dämning påverkar naturtypens hydrologi och hydrokemi. Även markavvattningsföretag och dämning i närliggande våtmarks- eller fastmarksmiljöer påverkar naturtypen. Exempel på effekter är uttorkning, ökad igenväxning och erosion.

-Avverkning, körning och andra åtgärder påverkar hydrologi, lokalklimat och markstruktur. Den mycket blöta miljön är extra känslig för sönderkörning av tyngre maskiner. Större markskador kan förutom rena mekaniska skador även medföra att hydrologin påverkas med följd att naturmiljön ändras. Avverkning av närliggande fastmarksskog orsakar vanligen ett ökat läckage av näringsämnen.

-Anläggning av bilvägar, järnväg, upplag, bebyggelse eller andra anläggningar som innebär markexploatering i eller i närheten av naturtypen. Exploatering kan förutom påverkan på den fysiska miljön påverka hydrologin och/eller hydrokemin i ett område.

-Spridning av till exempel aska och gödningsämnen i naturtypen ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Motsvarande spridning av kemiska substanser i naturtypens närhet kan också skada naturtypen genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten.

-Ökad våtdeposition av kväve gör att vegetationssammansättningen i bottenskiktet förändras och andelen gräs, buskar och träd ökar.

-Alltför intensivt bete/ höga djurtätheter kan skada rikkärrets strukturer i värsta fall kan leda till eutrofiering. Eutrofiering leder till igenväxning och förändrade växtsamhällen. Även stödutfodring kan leda till eutrofiering och igenväxning med högrötsvegetation.

-Igenväxning kan vara ett problem i anslutning till kalktuffkällor som tidigare betats eller hävdats. Problemet är störst i Sydsverige och beror vanligtvis på av ändrad markanvändning och nedläggning av jordbruk.

-På lång sikt kan möjligen negativa genetiska effekter på grund av isolering av delpopulationer komma att utgöra ett hot.

- Främmande (invasiva) arter som har potential att skada eller konkurrera ut den lokalt naturliga florans och faunan.

Områdets bevarandeåtgärder

Reglering av skydd och skötsel:

Enligt 12 kap 8 § MB (Miljöbalken) är brukaren skyldig att ta hänsyn till natur- och kulturvärden vid all markanvändning i jordbruket. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap MB förtydligas i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Enligt förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion först efter anmälan till Länsstyrelsen, som då har möjlighet att förbjuda en ändrad markanvändning.

I och med att området är Natura 2000-område krävs samråd med Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen vid avverkningar och röjningar som kan påverka naturvärdena negativt, även huggningar av enstaka värdefulla träd eller bortförel av grov död ved. Vid samråd som rör skogsbruksåtgärder i skog kontaktas Skogsstyrelsen.

Alla naturtyper i området kan skötas med medel från EU:s miljöstödd. Miljöstödsreglerna uppdateras vart femte år och kan i enstaka fall ha krav som står i motsättning till Natura 2000-områdets syfte. Natura 2000-naturtyperna behöver dock skötas i syfte att målen med Natura 2000-området uppnås. Detta är troligen inget problem i dagsläget (2016), men bör följas upp vid nya stödperioder och reglerändringar. I Natura 2000-området Södra Freberga-Jerusalemsviken ingår cirka 70 procent av all naturtypsklassad mark i miljöersättningsansökan 2016, varför skydd och skötsel till stor del kommer att vara reglerad i den delen. En större andel av naturtyperna behöver inkluderas i miljöersättningen eller motsvarande avtal för att regleringen av skyddet och skötseln ska anses tillräckligt för området som helhet.

Markavvattning är åtgärder som utförs för att avvattna mark, för att sänka eller tappa ur ett område eller för att skydda mot vatten om åtgärderna syftar till att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Markavvattning kräver alltid tillstånd (11 kap. 13 § miljöbalken). I Östergötland är det dessutom

förbjudet att avvattna mark. Ansökan om dispens och tillstånd till markavvattning prövas i normalfallet av Länsstyrelsen.

Vid Natura 2000-området Södra Freberga-Jerusalemsviken är strandskyddet utökat över hela området fram till järnvägen. Strandskyddets syfte är att bevara allmänhetens tillgänglighet samt växt- och djurlivet vid stränderna. Strandskyddet gäller vid hav, sjöar och vattendrag enligt 7 kapitlet 13 § i miljöbalken. Det är inte tillåtet att göra något som försämrar livsvillkoren för växter och djur eller begränsar allmänhetens tillträde till det strandskyddade området. Under vissa förutsättningar och i undantagsfall kan dispens ges för en åtgärd som strider mot förbudet i strandskyddslagstiftningen.

Bevarandeåtgärder:

Områdets hävdhistoria är vägledande för den fortsatta skötseln. För att områdets naturvärden ska bevaras behöver hävdkrävande naturtyper regelbundet vara välhävda så att ingen skadlig förnaansamling bildas, eftersom det missgynnar småväxta arter och försvårar frögroning.

Igenväxning behöver årligen eller vid behov hållas efter genom röjning. Näringstillförsel (inklusive tillskottsutfodring av betesdjur) får inte förekomma annat än i undantagsfall eller mycket begränsad utsträckning. Stora ytor som ej är naturtypsklassade hyser redan idag vissa naturvärden och behöver därför skötas/betraktas som om de vore naturtypsklassade

De öppna rikkärrsytorna behöver regelbundet hävdas genom extensivt bete eller slåtter. Om hävden sker genom slåtter ska den ske (manuellt eller motormanuellt) efter att flertalet hävdgynnade arter har blommat och satt frö (vanligen tidigast i slutet av juli).

Vid bete är det värdefullt om hävden planeras så att artrikare torrare delar och/eller rikkärrsdelar av Natura 2000-området inte betas om under vår och försommar. Detta för att få en god fröspridning och nektar- och pollentillgång för markernas flora och insektsfauna. Enklaste metoden för att åstadkomma detta är att dela in en hagmark i minst två fällor; en torrare artrikare del (eller rikkärrsdel) och en fuktigare mer hävdkrävande del. Under försommaren kan djuren beta i den fuktiga fällan och under högsommaren när flertalet arter har blommat ut och satt frö kan grunden till den torrare delen öppnas och båda fällor betas samtidigt.

Ytterligare återkommande röjnings- eller restaureringsinsatser kommer även att behövas i framtiden och behöver då ske med hänsyn till grynsnäckorna och de känsliga hydrologiska förutsättningarna. Grynsnäckorna föredrar generellt relativt glesa skogar eller hävdade rikkärr varför igenväxning kan bli ett betydande problem om den inte åtgärdas vid behov. Grynsnäckorna missgynnas även om betestrycket i rikkärret blir för hårt. På grund av högt betestryck från klövvilt kan det även behövas åtgärder som förbättrar återväxten av lövträd inom området. Naturtypen ”öppna och hävdade rikkärr” (7230) prioriteras dessutom över andra naturtyper i området.

Figur 1: Den vänstra bilden visar en del av området där tidigare igenväxning av al har röjts bort, fortsatt röjning av al av igenväxningskaraktär behövs i området. Till höger syns en del utav rikkärret samt järnvägen som delar rikkärret i mitten. (Foto: © Karl Fritzon)

Vid eventuella naturvårdshuggningar tillämpas luckhuggning och 10 till 20 procent av grenar, ris och stockar behöver lämnas för att tillgodose en viss mängd död ved. Om möjligt kan även högstubbar skapas, passande träd hamlas och att ringbarkning tillämpas istället för avverkning av vissa träd. All stående död ved samt grövre trädgrenar och stammar som faller till marken ska lämnas kvar inom Natura 2000-området. Om de faller på ett ur brukningsmässigt dåligt ställe eller försvårar betesmöjligheten för djuren kan de flyttas till annan del av området.

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Fortsatt hävd, främst genom bete	Årligen eller regelbundet	Hela Natura 2000-området	1
Röjning av igenväxning (inklusive kulturlämningar)	Årligen eller vid behov	Hela Natura 2000-området	1
Återinföra hävd på ohävdade delar	Inom tre år	Mindre delar av 7230 och annan naturtyp	1
Utökad reglering av skyddet	Inom tre år	De delar av Natura 2000-området som inte ingår i miljöersättningen	2
Restaurering/röjning/urglesning av träd- och buskskikt	Återkommande vid behov	Hela Natura 2000-området, med hänsyn till befintliga naturvärden kopplade till träd	2
Gynna återväxten av lövträd	Vid behov	Hela Natura 2000-området, främst skogsklädda delar	2

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna i landet som helhet, medan *bevarandetillståndet* beskriver aktuellt läge inom Naturaområdet. Dessa beskrivs närmare under respektive naturtyp och art längre fram i planen. Här redovisas en sammanställning av bevarandetillståndet inom området.

Gräsmarkerna i Södra Freberga-Jerusalemsviken hyser idag en artrik flora som är spridd i stora delar utav Natura 2000-området. I och med utvidgningen av Natura 2000-området återfinns 4,2 hektar av olika gräsmarksnaturtyper. Troligen är området i sig något för litet för att hysa långsiktigt livskraftiga bestånd av flertalet typiska arter. Därför är även anslutande gräsmarker samt spridningsvägar (bland annat hävdade vägkanter) som binder ihop Södra Freberga-Jerusalemsviken med närliggande jordbruksområden centrala för de typiska arternas långsiktiga fortlevnad och spridningsmöjligheter. Bevarandetillståndet för varje enskild naturtyp preciseras i kommande naturtypstycken.

Tabell 2: Naturtypsareal och förekomst av Natura 2000-arter (ej fåglar) inom Natura 2000-området. **Blå färg** innebär en förändring av art- eller arealförekomst jämfört med regeringsgodkända uppgifter angivna inom parentes. Länsstyrelsen kommer att föreslå förändringarna vid lämpligt tillfälle.

Naturtyp/art	Hektar/Förekomst	Bevarandetillstånd
6270 - *Silikatgräsmarker	3,2	Gynnsamt
6410 - Fuktängar	0,2	Otillfredsställande
7230 - Rikkärr	0,8 (0,6)	Otillfredsställande
1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, <i>Vertigo geyeri</i>	X	Gynnsamt
1014 - Smalgrynsnäcka, <i>Vertigo angustior</i>	X	Gynnsamt
Annan naturtyp	9	Okänt
Områdets totala areal	13,2 (11,4)	

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Uppföljning av skötseln, som är en viktig del i bevarandemålen, kommer delvis kontrolleras via den ordinarie kontrollverksamheten för miljöersättningsåtaganden, men bör även följas upp för länets samtliga områden med hävdbehov genom regelbundna analyser för att se vilka områden som ingår i jordbruksblock med miljöersättning.

6270 - *Silikatgräsmarker

Arealen 3,2 hektar är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen silikatgräsmarker består av öppna betesmarker med högst 30 procent krontäckning av träd och buskar. Fältskiktet är artrikt och har ett stort inslag av hävdgynnade arter som trivs på kalkfattig och näringsfattig mark. Artrikedomen är uppkommen ur en lång period av hävd och naturtypen är beroende av en fortsatt beteshävd. Vegetationens sammansättning varierar beroende på underlag och geografisk belägenhet.

Silikatgräsmarkerna kan vara mycket örtrika och kan ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. Naturtypen kan uppträda i olika skepnader beroende på bland annat fuktighet och klimat.

Bevarandemål

Arealen av Silikatgräsmarker i Natura 2000-områdena (6270) ska vara minst 3,2 hektar. Regelbunden hävd ska prägla naturtypen. Träd och buskar ska utgöra ett enstaka inslag och mindre ytor med blottad mark är ett positivt inslag. Mindre ytor med blottad mark är ett positivt inslag. Ett flertal typiska arter inom grupperna kärlväxter (till exempel jordtistel och brudbröd) och insekter (till exempel dyngbaggar) ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig. Igenväxningsvegetation ska inte förekomma i mer än obetydlig mängd.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Ett stort antal typiska kärlväxter med höga naturvärden förekommer i silikatgräsmarkerna som historiskt troligen har brukats som slåtteräng. Silikatgräsmarker har tyvärr nationellt en fortgående negativ utveckling och bevarandestatusen anses som dålig. Förekomstarealen i boreal region är idag 1 260 kvadratkilometer. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma område har Artdatabanken (2013) uppskattat att det behövs 3 800 kvadratkilometer av naturtypen.

Naturtypen (6270) i Natura 2000-området hävdas genom bete och ingår till stor del i miljöersättningen (2016), det finns även ett artrikt fältskikt. Skötseln är generellt god med ett gott betestryck men det finns återkommande problem med igenväxning av främst al. Under förutsättningen att alen röjs regelbundet kan bevarandetillståndet för naturtypen anses som gynnsam.

6410 - Fuktängar

Arealen 0,2 hektar är ännu inte fastställt i regeringsbeslut

Beskrivning

Fuktängar är en naturtyp som kan delas in i två undergrupper: fuktängar (kalkfuktängar) på neutrala till alkaliska kalkrika jordar med ett varierande vatteninnehåll och relativt artrika; samt fuktängar på surare jord, ibland torvrika, med blåttåtel, tåg- och starrarter. Fuktängar är beroende av hävd, antingen genom bete eller också slåtter. De kan vara mycket örtrika och ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. De har också en mycket stor betydelse för fågellivet. Naturtypen är

i normalfallet öppen med mindre än 30 procent krontäckning av träd och/eller buskar. Fältskiktet ska ha en för naturtypen naturlig artsammansättning.

Bevarandemål

Arealen av fuktängar i Natura 2000-områdena (6410) ska vara minst 0,2 hektar. Regelbunden hävd ska prägla naturtypen. Träd och buskar av en eller flera av arterna sälg, vide, alm, ask, lind och lönn ska förekomma. Naturtypen ska ha en ostörd hydrologi och vattenståndet ska tillåtas variera naturligt. Det ska inte finnas några avvattnande eller tillrinnande diken eller djupa körspår som medför negativ påverkan. Typiska arter inom gruppen kärleväxter (till exempel slankstarr) ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Vad kan påverka naturtypen negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver den generella hotbilden på sidan sex:

-Ingrepp i form av dikning och andra markavvattnande åtgärder liksom dämning påverkar naturtypens hydrologi och hydrokemi. Även markavvattningsföretag och dämning i närliggande våtmarks- eller fastmarksmiljöer påverkar naturtypen. Exempel på effekter är uttorkning, ökad igenväxning och erosion.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Naturtypen fuktängar (6410) har nationellt en fortgående negativ utveckling och bevarandestatusen anses som dålig. Förekomstarealen i boreal region är idag 274 kvadratkilometer. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma region har Artdatabanken (2013) uppskattat att det behövs minst 1 100 kvadratkilometer av naturtypen.

Naturtypen (6410) i Natura 2000-området hävdas genom bete och ungefär hälften av ytan ingår idag (2016) i miljöersättningen, resterande delen är igenväxt med al. Bevarandetillståndet anses därför som otillfredsställande.

7230 - Rikkärr

Arealen 0,8 hektar är ännu inte fastställt i regeringsbeslut

Beskrivning

Habitatets utbredningsområde överensstämmer med områden där berggrunden eller jordtacket är rikt på baskatjoner, vanligtvis kalcium. pH-värdet i myren är vanligen 6 eller högre. Rikkärren är generellt näringsfattiga till måttligt näringsrika och näringsbegränsade.

Torvdjupet är ofta grundare än i fattigare myrar och kan understiga 30 centimeter, men bottenskiktet byggs upp av rikkärrsindikerande brunmossor (till exempel släktena *Scorpidium* och *Campylium*) eller i vissa fall vitmossor. Morfologiska strukturer i torven utgörs i de fall de förekommer av tuvbildning, mindre sträng- och flarkbildningar och källkupoler.

Både öppna och trädklädda rikkärr inkluderas i naturtypen, vilka kan ha en krontäckning av 0 till 100 procent. Vegetationen domineras av olika halvgräs och örter. Rikkärren har en speciell flora och fauna som varierar med till exempel krontäckningsgrad, kalkhalt och näringsförhållanden. Rikkärr kan delas in i tre undergrupper: öppna hävdade rikkärr med en krontäckning på 0 till 30 procent; öppna ohävdade rikkärr med

en krontäckning på 0 till 30 procent; samt trädklädda och videbevuxna rikkärr med en krontäckning på minst 30 procent. Merparten av rikkärren i Södra Freberga-Jerusalemsviken utgörs av undertypen öppna och hävdade rikkärr.

Bevarandemål

Arealen av rikkärr (7230) ska vara minst 0,8 hektar i Natura 2000-området (varav undertypen öppna och hävdade rikkärr ska utgöra minst 0,7 hektar). Andelen öppet rikkärr som hävdas får gärna öka på bekostnad av den trädklädda delen eller andra naturtyper. Det öppna träd- och buskskiktet ska minst ha ett påtagligt inslag av en eller flera av arterna sälg, vide, alm, ask, lind och/eller lönn. Våtmarkens hydrologi ska vara ostörd och det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Grundvattennivån ska variera naturligt och vara hög under större delen av året.

Ingen antropogen näringstillförsel, inklusive utfodring av betesdjur, ska förekomma. Störningar som orsakar positiva effekter kan förekomma (till exempel periodvis översvämning, tramp med mera). Minst 0,8 hektar ska vara relativt öppet utan igenväxning eller täta bestånd av vass, buskar eller träd. Träd och buskar ska utgöra ett enstaka till måttligt inslag i naturtypen. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrika förekomster av dessa arter inom grupperna kärlväxter och mossor.

Vad kan påverka naturtypen negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver den generella hotbilden på sidan sex:

- Intensivt bete med tillhörande tramp kan skada källorna och källkärren samt den tuffbildning som pågår.
- Igenväxning kan vara ett problem i anslutning till kalktuffkällor som tidigare betats eller hävdats. Problemet är störst i Sydsverige och beror vanligtvis på av ändrad markanvändning och nedläggning av jordbruk.
- Den mycket blöta miljön är också extra känslig för sönderkörning av skogsmaskiner och dylikt. Större markskador kan förutom rena mekaniska skador även medföra att hydrologin påverkas med följd att naturmiljön ändras.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Rikkärren har varit mycket illa av markavvattning i hela landet. I södra Sverige finns endast fragment kvar, medan större arealer framför allt återfinns i Jämtland och Norrbotten. Då kärren ofta ligger i bördiga jordar har de tidigt dikats ut när åkerbruket spritt sig ner i dalgångar och på fuktiga marker. Ett antal rikkärr är skyddade som naturreservat, och ytterligare objekt i södra Sverige hålls i hävd med hjälp av miljöstödsprogrammet. Generellt måste dock noteras att mycket få återstår i odlingsbygder över hela landet.

För naturtypen rikkärr (7230) är förekomsten i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 72 000 hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 75 000 hektar rikkärr. Bevarandestatusen för naturtypen bedöms vara otillfredsställande i Sverige och trenden för naturtypen är negativ.

Inom stora delar av naturtypen förekommer ett flertal typiska arter. Tyvärr hävdas inte rikkärnsytan (cirka 15 procent av naturtypen) mellan järnvägen och riksväg 50. Övriga rikkärnsytor hävdas regelbundet men delar ingår inte i miljöersättningsåtagande (2016). De rikkärnsytor som finns kvar i området efter anläggningen av järnvägen och riksvägen verkar ha anpassat sig till de nya förutsättningarna förhållandevis bra.

Bevarandetilståndet i Natura 2000-området anses vara otillfredsställande främst eftersom en delyta inte hävdas i nuläget (2016).

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Kalkkärrsgrynsnäckan är en liten landsnäcka med ett brunt, högervidet skal som är 1,7 till 1,9 millimeter högt. Skalet är glänsande och ytterst fint och regelbundet strierat. Arten skiljer sig från den snarlika otandade grynsnäckan (*Vertigo genesii*) genom att ha fyra små, vita tänder på insidan av skalmynningen. Identifiering av grynsnäckor kräver mycket träning, särskilt då unga, ej fullt utvecklade individer är mycket svåra att artbestämma.

Kalkkärrsgrynsnäcka lever i öppna rikkärr. Den viktigaste miljön för arten är extremrikkärr. Arten förekommer även i kalkfuktängar och sällsynt i rikare stråk i mosselaggar och i gles sumpskog. Arten är inte extremt kalkkrävande vilket visas av att pH-värdet på lokaler i Syd- och Mellansverige ligger i intervallet 5,75 till 7,5. Ofta hittar man arten i svagt sluttande områden med rörligt grundvatten, medan den verkar vara betydligt ovanligare i våtar (vattenrika områden som torkar ut på sommaren) och liknande områden med stillastående vatten. Förekomsterna är ofta koncentrerade till små partier av lämplig kärnya.

Arten är fuktighetskrävande och hittas främst i mossrika och ständigt fuktiga partier, gärna där det finns tuvor av axag eller lågväxta starr. Förkärleken för tuviga områden är förmodligen kopplad till att snäckorna genom att förflytta sig i vertikalled snabbt och enkelt kan hitta optimal fuktighet.

Kalkkärrsgrynsnäckan är hermafrodit, liksom de flesta andra landmollusker, och är partiellt självbefruktande. Arten har en livscykel som är några månader (från att en individ kläcks till att dess avkomma kläcks) och når en ålder av knappt två år. Spridningsförmågan hos kalkkärrsgrynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Arten förekommer i regel mycket koncentrerat på de lokaler där den finns. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning några få meter. Att spridning sker även över ganska stora avstånd inses lätt när man studerar artens utbredningsområde. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (till exempel rådjur) och fåglar.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för kalkkärrsgrynsnäcka behöver bevarandemålen för naturtypen rikkärr (7230) samt fuktängar (6410) uppnås. Särskilt viktiga funktioner och strukturer som ska finnas inom området är: hävd, öppna och tuviga rikkärrsytter, fuktiga mikromiljöer samt rörligt grundvatten. Täta bestånd av höga örter påverkar arten negativt och ska därför inte tillåtas dominera i annars lämpliga delar av området.

Bevarandestatus och bevarandetilstånd

Kalkkärrsgrynsnäckan är känd endast från Europa och har sina främsta förekomster i Skandinavien. På kontinenten finns den i ett uppsplittrat område från Brittiska öarna i väster till nordvästra Ryssland, med huvuddelen av lokalerna i Centraleuropas bergstrakter. I Sverige är den känd från cirka 400 lokaler över större delen av landet, men med stora luckor i utbredningen, och verkar saknas i bara sydöstra Småland och i Värmland. De tätaste kända förekomsterna finns i kalktrakter i Västergötland, Östergötland, Uppland, södra Gästrikland och Jämtland. Artens numerär på lokalerna är okänd. Kalkkärrsgrynsnäckan är upptagen i annex

2 till EU:s habitatdirektiv och är i Sverige klassad som nära hotad (NT). Arten är känd från 108 lokaler inom 98 Natura 2000-områden, motsvarande 27 procent av de kända förekomsterna.

För arten kalkkärrsgrynsnäcka (1013) är utbredningsarealen i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 400 till 500 miljoner hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 450 miljoner hektar utbredningsareal. Trots den stora utbredningsarealen så anses tillståndet för beståndet som dåligt och livsmiljön samt framtidsutsikterna anses vara otillfredsställande. Bevarandestatusen för arten bedöms vara dålig i Sverige.

Nödvändiga strukturer och funktioner finns idag i området där arten förekommer. Frånsett att det finns en viss påverkan från närliggande järnväg och riksväg kan bevarandetillståndet för arten anses som gynnsamt. Den närmaste förekomstlokalen (platsen) för arten är Natura 2000-området Hilltorps kalkkärr vilket är cirka 1,5 kilometer ifrån Södra Freberga-Jerusalemsviken.

1014 - Smalgrynsnäcka, *Vertigo angustior*

Arten är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Smalgrynsnäckan är en liten landsnäcka med ett brunt till guldbrunnt eller hornfärgat, vänstervridet skal som är 1,6 till 2,0 millimeter högt och 0,9 till 1,05 millimeter brett. Det är avlångt, äggformat med genomsnittligt fem virvlar. Kanten på öppningen är böjd utåt och är något tjockare än resten av skalet. Öppningen har fem till sex korta tandlika strukturer på insidan.

Smalgrynsnäcka förekommer i ett brett spektrum av miljöer. Samtidigt är smalgrynsnäckan mycket specifik när det gäller valet av mikrohabitat; det gäller hela tiden att hitta rätt fuktighet och rätt struktur på förnan. Smalgrynsnäckan är kalkgynnad, särskilt tydligt märks det på de relativt fåtaliga inlandslokalerna.

Smalgrynsnäcka förekommer i flera olika typer av skog. Glesa askdominerade lövkärr är en prefererad miljö, där den företrädesvis återfinns i halvöppna partier, men arten förekommer även i relativt torr skog. På många av skogslokalerna hittar man den i branter och blockdominerade partier. På skogsdominerade lokaler är det viktigt att det finns träd vars löv erbjuder lättillgängliga kalkkällor i form av kalciumcitrat, som till exempel lind, ask, lönn, hassel och sälg.

Arten förekommer även i kalkrika betesmarker med svagt till måttligt betestryck; men om betestrycket blir för hårt försvinner den. I torr betesmark hittar man ofta den i anslutning till fuktiga sänkor, strandbrinkar och i branter. På Öland och Gotland förekommer arten vida spritt i alvarmiljö. I östra Sverige finns dessutom flera förekomster på kalkpåverkade torrängar. I kalkrika områden kan smalgrynsnäckan även finnas i strandnära miljöer, till exempel på betade havsstrandängar eller i anslutning till kustnära dynvåtmarker. En annan viktig miljö är rikkärr och kalkfuktängar.

Smalgrynsnäckan accepterar ganska täta bestånd av starr. Förekomst av enstaka högre örter som till exempel älgört och hampflockel är inget problem, men uppstår det täta bestånd av högväxta örter på grund av hög näringshalt brukar arten försvinna.

Mikrohabitatet är viktigt och smalgrynsnäckan förekommer främst i lucker, något fuktig förna. Den är starkt beroende av stabila förhållanden i markens förnaskikt och klarar inte översvämningar, däremot kortvarig

översköljning och viss saltpåverkan (havsvatten som sprayar över lokalerna). Under torrare perioder söker den sig ner en liten bit i marken och uppehåller sig i det översta jordlagret. På alvar och i torrängsmiljöer hittar man den under torrtiden ofta i basen av tuvor.

Spridningsförmågan hos smalgrynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Spridning sker över ganska stora avstånd, men av allt att döma i mycket begränsad omfattning. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning några få meter. Långdistansspridning sker främst via större däggdjur (till exempel rådjur) och fåglar.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för smalgrynsnäcka behöver bevarandemålen för naturtypen rikkärr (7230) samt fuktängar (6410) uppnås. Särskilt viktiga funktioner och strukturer som ska finnas inom området är en gles/halvöppen skog med lättillgängliga kalkkällor (till exempel ask och sälg), en stabil mikromiljö med fuktig och lucker förna samt en svag till måttlig hävd. Täta bestånd av höga örter påverkar arten negativt och ska därför inte tillåtas dominera i annars lämpliga delar av området.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

För arten smalgrynsnäcka (1014) är utbredningsarealen i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 300 till 600 miljoner hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 500 miljoner hektar utbredningsareal. Trots den stora utbredningsarealen så anses populationstillståndet vara dåligt och livsmiljön samt framtidsutsikterna anses vara otillfredsställande. Bevarandestatusen för arten bedöms vara dålig i Sverige.

Nödvändiga strukturer och funktioner finns idag i området där arten förekommer. Frånsett att det finns en viss påverkan från närliggande järnväg och riksväg kan bevarandetillståndet för arten anses som gynnsamt. Den närmaste förekomstlokalen (platsen) för arten är Natura 2000-området Hilltorps kalkkärr vilket är cirka 1,5 kilometer ifrån Södra Freberga-Jerusalemsviken.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2016-10-03).

Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2016-10-03).

Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2016-10-03).

Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2016-10-03).

Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVVA), <http://www.jordbruksverket.se/>, (2016-10-03).

Dokument:

Länsstyrelsen, (2006), Bevarandeplan för Södra Freberga-Jerusalemaviken SE0230386 .

Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.

Naturvårdsverket, (2006), Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr inklusive arterna gulyxne, kalkkärrsgrynsnäcka och större agatsnäcka (2006-2010), Rapport 5601

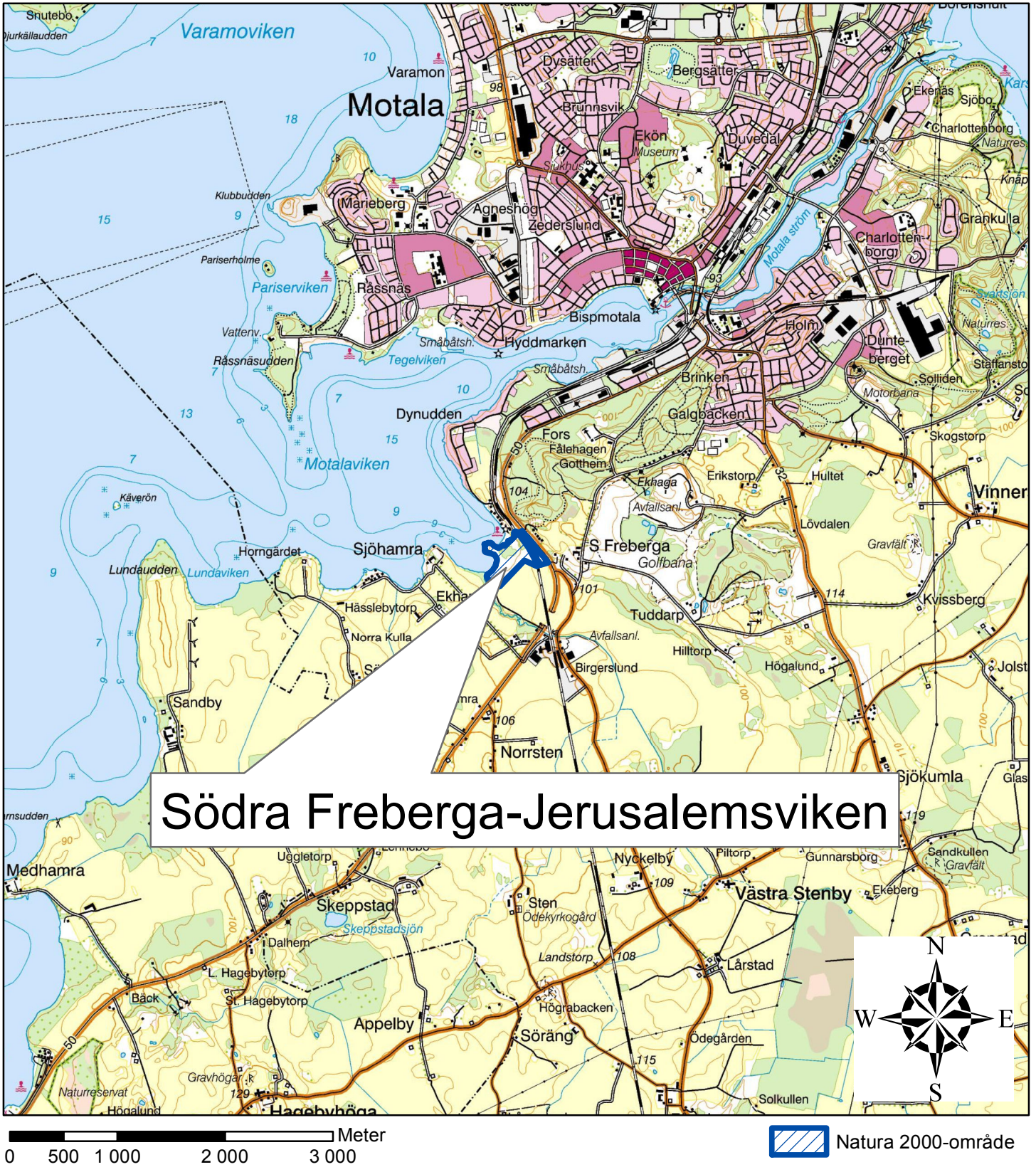
Naturvårdsverkets vägledningsdokument för naturtyper och arter.

Bilagor:

Bilaga 1, Kartor över Natura 2000-området

Bilaga 1

Översiktskarta

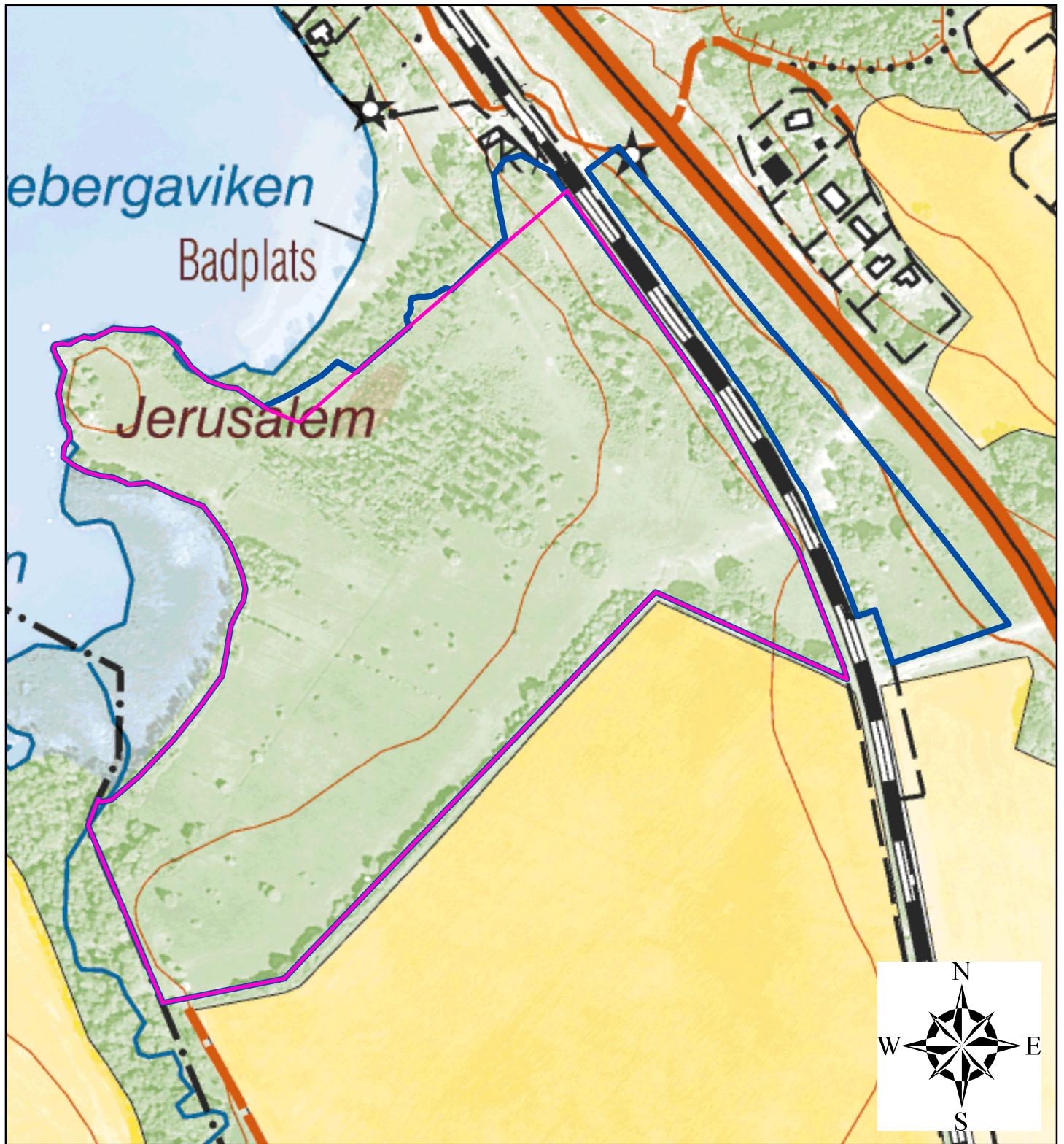
Natura 2000-områdets avgränsning och Natura 2000-naturtyper inom området

0 50 100 200 300 Meter

- Ny avgränsning av Natura 2000-området
- Annan naturtyp 7,5 hektar
- 6270 - *Silikatgräsmarker 3,2 hektar
- 6410 - Fuktängar 0,2 hektar
- 7230 - Rikkärr 0,8 hektar

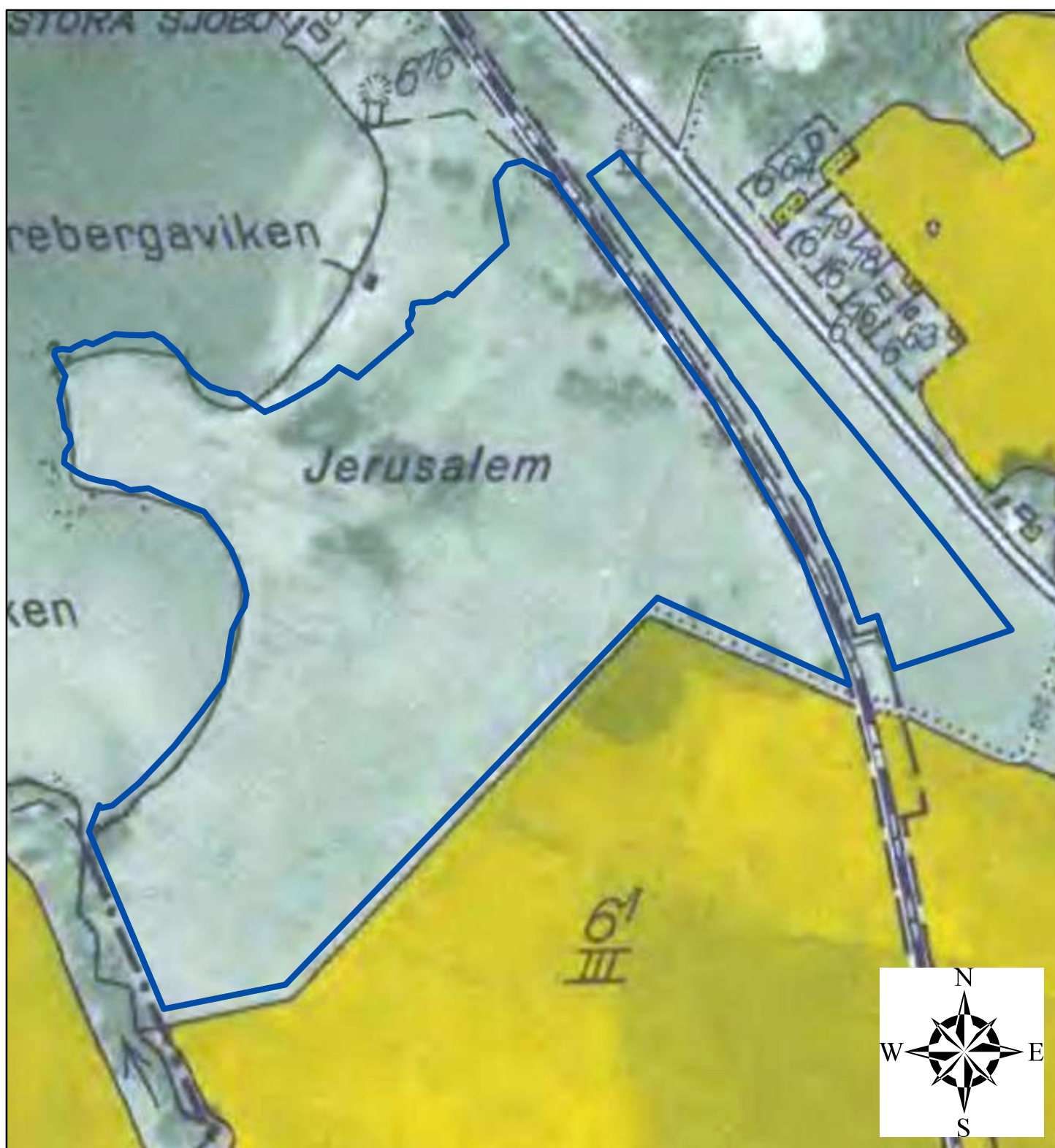
Ekonomisk karta

0 50 100 200 300 Meter

- Natura 2000-område (SCI)
- Ny avgränsning av Natura 2000-området

Ekonomisk karta från 1930-40-tal

0 50 100 200 300 Meter

 Ny avgränsning av Natura 2000-området